

## ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

### ОСНОВНІ НАПРЯМИ І ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧИХ ПРОГРАМ НАСЕЛЕННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.



*Пангелова Наталія, Пангелов Борис*  
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

#### Анотація

В статті розкриваються передумови і фактори розвитку рекреаційного руху в зарубіжних країнах. Визначено, що основними передумовами виникнення індустрії дозвілля і рекреації во II половині ХХ століття були: збільшення кількості вільного часу (щоденного, щотижневий, відпустковий); скорочення робочих годин і розширення практики часткової зайнятості; зростання сімейного благополуччя, – що дозволило різноманітнізувати дозвілля; розвиток соціальної політики (пенсійне забезпечення, медичне страхування, оплачуваний відпуск, каси сімейної допомоги на підприємствах); скорочення часу на ведення домашнього господарства; підвищення освітнього і культурного рівня населення; науково-технічне і інформаційне розвиток суспільства. Супутніми, хоча і не менш важливими складовими, які активізували бажання населення проводити свій відпочинок активно, стали пропаганда засобами масової інформації факторів здорового способу життя; розробка системи «відпочинок в

кредит»; постійні оновлення, вдосконалення і розширення товарів і послуг для активного дозвілля; розвиток інфраструктури закладів активного відпочинку і дозвілля і т.д. Ці об'єктивні передумови виникнення і фактори розвитку сфери активного відпочинку сприяли формуванню національних оздоровчих програм в зарубіжних країнах. Ці програми сприяли вирішенню різноманітних соціальних, економічних, ідеологічних завдань.

**Ключові слова:** рекреаційно-оздоровчі програми, передумови виникнення, фактори розвитку, населення, зарубіжні країни.

#### Annotation

The article reveals the prerequisites and factors for the development of recreational movement in foreign countries. It is determined that the main prerequisites for the emergence of recreation leisure industry in the second half of the twentieth century were: increasing the amount of free time (daily, weekly, vacation); reduction of working hours and expanded practice of part-time employment;

growth of family well-being, which allowed diversifying leisure; development of social policy (pensions, health insurance, paid leave, family aid funds at enterprises); reduction of time for housekeeping; increase the educational and cultural level of the population; scientific and technical and information development of society. Accompanying, although not less important, components that activated the desire of the population to spend their holidays actively, were the propaganda by the media of the factors of a healthy lifestyle; the development of a "rest on credit" system; constant updating, improvement and expansion of goods and services for active leisure; the development of the infrastructure of institutions of active recreation and leisure, etc. These objective prerequisites for the emergence and factors for the further development of the active recreation sector contributed to the formation of national educational programs in foreign countries. These programs contributed to the solution of various social, economic, ideological tasks.

**Key words:** recreational programs, prerequisites for emergence, development factors, population, foreign countries.



**Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.** З моменту відновлення державності України відбуваються активні соціально-економічні, політичні і культурні перетворення, які значно впливають на функціонування усіх складових суспільного життя сучасної української держави. Виразно відбуваються ці процеси й у сфері фізичної культури та спорту.

Активізація рекреаційно-оздоровчої діяльності населення є вкрай актуальною з огляду на те, що здоров'я наших співгромадян дедалі стає гіршим, а кількість залучених до систематичної рухової активності сягає лише 8-13% (О.М. Жданова, 2008; М.В. Дутчак, 2009).

Світовий досвід свідчить, про те що оптимальна рухова активність упродовж всього життя кожної людини – найефективніший засіб профілактики захворювань та зміцнення здоров'я. Існуючий «бум» здорового способу життя в економічно розвинутих країнах, прагнення більшості людей справляти враження успішної та здорової людини не залишили байдужими і громадян України.

У наш час у сфері фізичної рекреації та оздоровчої фізичної культури проведено значну кількість досліджень. Визначені її теоретико-методологічні засади у працях провідних вчених: М.В. Дутчак (2009); Т.Ю. Круцевич, Г.В. Безверхньої (2010); Є.Н. Приступа (2010); О.В. Андреевої (2016). Відбувається ефективно впровадження у практику інноваційних оздоровчих технологій у відповідності з індивідуальними особливостями і мотивацією людини (Г.В. Безверхня, 2009; М.М. Булатова, 2007; Е.Т. Хоулі, Б.Д. Френкс, 2004). Питання наукового обґрунтування застосування нових видів рухової активності та оцінки їх фізкультурно-оздоровчого потенціалу розглянуті у дослідженнях Н.О. Гоглюватої (2007), Є.С. Губаревої (2001),

О.Ю. Лядської (2011), Ю. Павлової (2016).

Водночас досліджень соціального напрямку сфери фізичної рекреації виразно бракує, і вони в основному присвячені питанням організації і управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю населення (О.М. Жданова, 2000, 2008; М.В. Дутчак, 2007-2009).

Що стосується розробки власне історичного напрямку проблематики фізичної рекреації як форми активного дозвілля людини, то таких досліджень обмаль (Круцевич Т.Ю., Пангелова Н.Є., Пангелов С.Б., 2013), попри те, що спроби використання фізичних вправ для покращення здоров'я і збільшення тривалості життя людини здійснювалися ще за 3-2 тис. років до нашої ери.

Визначення передумов розвитку рекреаційно-оздоровчих програм надасть можливість об'єктивно оцінювати дію соціальних законів у цій сфері, виявляти, аналізувати й узагальнювати нові закономірності її функціонування, а також – перспективи подальшого розвитку, що і обумовлює актуальність нашого дослідження.

**Мета дослідження** – визначення основних напрямів, принципів формування і характерних особливостей рекреаційно-оздоровчих програм населення у зарубіжних країнах у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

**Методи дослідження** – аналіз науково-методичної літератури, документальних матеріалів, мережі Internet, історичний аналіз, синтез та узагальнення.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Процеси докорінних соціальних перетворень у зарубіжних країнах після другої світової війни позначились і на розвитку сфери дозвілля та рекреації. Однак ці процеси у різних регіонах світу мали різні вектори розвитку, що обумовило різні темпи розвитку рекреаційно-дозвілдової сфери. У повоєнні

роки значно зросла кількість рекреаційних організацій у країнах Західної Європи та США. Починаючи з 60-х років ХХ ст., рекреаційний напрям фізичної культури різних країн зарубіжжя почав розвиватися в межах міжнародного руху «Спорт для всіх».

У країнах Азії та Сходу, на теренах колишнього Радянського Союзу культура активного дозвілля у цей період лише починає формуватись.

У другій половині ХХ ст. рекреаційні потреби людей багато у чому змінюються і набувають масових форм дозвілля. Створюється система підприємств дозвілля, яку називають «індустрія дозвілля». Вивчення закономірностей становлення та розвитку індустрії дозвілля й рекреації (в тому числі, і фізичної) неможливе без глибокого аналізу світового досвіду. Особливу увагу привертають праці зарубіжних і вітчизняних вчених – Дюмазедьє Ж. (1989), Едінгтона К. (1993), Петрової І.В. (2005) та ін., в яких розкривається сутність і природа рекреації й дозвілля, принципи формування рекреаційної та дозвілдової індустрії, взаємозв'язок комерційних і некомерційних дозвіллових послуг, що надаються населенню. Тому необхідно розкрити сутність «індустрії дозвілля та рекреації» як явища.

Необхідно передусім зазначити, що соціально-економічними передумовами виникнення індустрії дозвілля та рекреації в зарубіжних країнах були такі: збільшення вільного часу (щоденного, щотижневого, відпускнуго); скорочення робочих годин та поширення часткової зайнятості; зростання сімейного добробуту, що відкрило нові можливості для організації дозвілля за власним бажанням; розвиток соціальної політики (пенсійне забезпечення, медичне страхування, оплачувані відпустки, пільгова система, каси сімейної допомоги на підприємствах, бюро сімейної допомоги);



скорочення витрат праці та часу на ведення домашнього господарства; підвищення освітнього та культурного рівня населення; науково-технічний та інформаційний розвиток суспільства (рис. 1). Ці фактори суттєво вплинули на формування готовності зарубіжного суспільства сприйняти сучасну концепцію дозвілля та активного відпочинку.

Другорядними, хоч і не менш важливими чинниками, що активізували залучення населення до активного відпочинку, є: пропаганда засобами масової інформації факторів здорового способу життя; розробка системи «відпочинок в кредит»; постійне оновлення, удосконалення та розширення товарів і послуг для активного дозвілля; систематичне вивчення запитів та бажань населення щодо активного відпочинку; розвиток інфраструктури закладів активного відпочинку і дозвілля; покращення матеріально-технічної бази дозвіллевих закладів; виробництво товарів спортивно-рекреаційного і туристичного призначення (рис. 1.).

Об'єктивні передумови виникнення і чинники розвитку сфери активного відпочинку сприяли формуванню національних оздоровчих програм у зарубіжних країнах. Ці програми сприяли вирішенню різноманітних соціальних, економічних, ідеологічних завдань.

У 60-х роках ХХ ст. у багатьох країнах у засобах масової інформації з'являється велика кількість публікацій щодо незадовільного рівня фізичної підготовленості, стану здоров'я населення. Основними аргументами цієї критики були (Н. Є. Пангелова, 2010):

1. Зниження рівня фізичної підготовленості населення і, зокрема, дітей (у 1960-х роках 80% американських школярів не змогли виконати нормативи, які виконували учні 1950-х років).

2. Підвищення факторів ризику серед дітей і дорослих до за-

хворювань, пов'язаних з гіподинамією (гіпертонія, атеросклероз, захворювання серця – біля 50% учнів).

3. Зниження інтересу до занять спортом і фізичної активності (у 1960-х роках відвідування необов'язкових занять з фізичної культури в американських школах скоротилось до 10-25%).

4. Диспропорція між досягненнями «великого» спорту і кількістю людей, які займаються масовим спортом.

5. Скорочення державного фінансування на освіту і соціальні потреби (П. Рожков, 1988).

У зв'язку з цим у зарубіжних країнах починає формуватися рух масової фізичної активності населення, який отримав назву «спорт для всіх». Звертаючись до поняття «спорт для всіх» ми вже зазначали, що з 1960-х років ХХ ст. у межах цього руху розвивається і рекреаційний напрям фізичної культури.

Однак, М.В. Дутчак (2009) зауважив, що поняття «спорт для всіх» неоднозначно трактується фахівцями. Вченим було проведено теоретичне дослідження цієї дефініції, це дозволило визначити, що «...спорт для всіх – це самостійне соціальне явище, яке полягає у регулярному використанні різними віковими групами населення під час дозвілля доступних видів рухової активності шляхом участі у відповідних спортивних заходах, самостійних заняттях у формальних організаціях чи неформальних групах для зміцнення здоров'я та покращення якості життя людини» (М.В. Дутчак, 2009, С. 270). Таким чином, аналізуючи оздоровчі програми населення у зарубіжних країнах, ми ототожнюємо поняття «фізична рекреація» і «спорт для всіх».

Отже, виникнення руху «Спорт для всіх» пов'язане з діяльністю Ради по культурній співпраці, створеній у 1962 р. Європейським економічним співтовариством. Саме під назвою

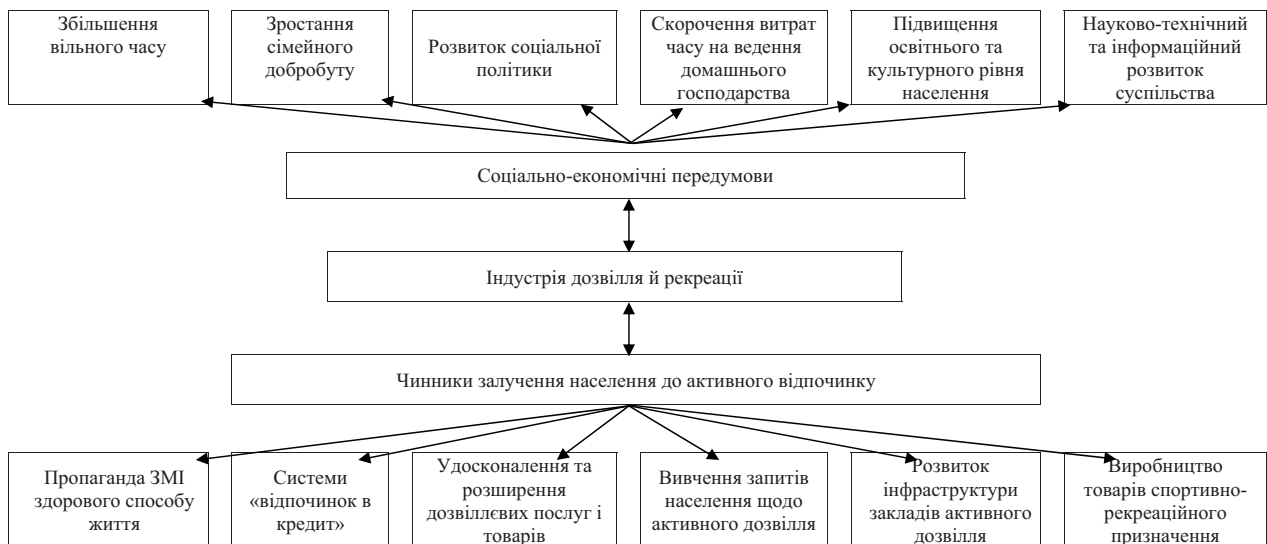
«Спорт для всіх» Рада у 1966 р. прийняла довгострокову програму розвитку спорту, фізичного виховання і організацій відпочинку на природі (своєрідної форми туризму).

Рада не приховувала, що вирішувала соціальне завдання, виявляючи турботу європейських урядів щодо потреб трудяшого населення. У 1975 р. була прийнята європейська Хартія «Спорт для всіх». В ній був визначений порядок діяльності урядових і неурядових організацій розвинутих країн щодо розвитку спортивно-рекреаційного руху, а також намічена загальна лінія діяльності цього центру.

У ряді європейських країн рух «Спорт для всіх» отримав помітний розвиток. З 1967 року в Норвегії проводиться компанія «Трім». Її метою було забезпечення оптимального фізичного стану громадян, що забезпечує позитивний світогляд і високу якість життя. В тому ж році в Іспанії почала діяти оздоровча програма «Ми розраховуємо на вас». У 1968 році «Трім» отримав розповсюдження в Нідерландах. У 1970 році довгострокові програми із залучення населення до фізкультурно-рекреаційних занять були розроблені в Бельгії, ФНР, Фінляндії та Швеції. У 1971 році до руху приєдналися Австрія, Іспанія, Данія, Швейцарія, у наступні роки – Ірландія, Великобританія, Франція, Італія, Люксембург, Мальта та ін.

З того часу за своїми масштабами спортивно-рекреаційних рух «Спорт для всіх» поступається лише олімпійському руху. У наш час у багатьох країнах до 60-70% населення активно займаються своїм оздоровленням, туризмом та іншими видами рухової активності. Розвитку рекреаційного руху сприяє спільна діяльність фахівців різних країн у галузі спорту, фізичного виховання і рекреації. У межах руху відбуваються міжнародні зустрічі, конференції, конгреси, на яких





**Рис. 1. Передумови виникнення і чинники розвитку індустрії дозвілля й рекреації в зарубіжних країнах у другій половині ХХ ст.**

обговорюються актуальні питання його розвитку.

У середині ХХ ст. починаються активні наукові розробки рекреаційної проблематики. З'являються численні науково-дослідні інститути та організації у різних країнах світу: Національна асоціація рекреації у США, Фонд парків та рекреації в Японії, Міжнародна асоціація з питань розвитку сфери дозвілля, Німецьке товариство з проблем дозвілля, Італійська культурно-дозвіллева організація та Національний інститут громадської рекреації, Інститут управління у галузі дозвілля та розваг у Великобританії та ін. Головним завданням таких організацій є вивчення дозвіллевої та рекреаційної проблематики [24].

Так, 1974 року було створено Фонд парків та рекреації (Японія) з метою проведення науково-дослідницьких робіт з рекреаційних питань, організації курсів для навчання та підготовки кадрів, управління національними парками країни, їх технічного розвитку.

1978 року в США створено Асоціацію досліджень дозвілля, що вивчає організацію активного

дозвілля в інших країнах, розвиток і прогнозування дозвіллевої сфери в США, розробляє дозвіллеві проекти для різних соціально-демографічних груп.

У 1982 році у Великобританії розпочинає свою роботу Інститут управління в галузі дозвілля та розваг, що досліджує правові засади рекреаційної сфери, регулює стосунки між місцевими органами влади, комерційними та приватними структурами, вирішує питання охорони природного середовища, відповідає за науково-методичне та інформаційне забезпечення рекреаційної сфери, налагоджує міжнародні зв'язки із спорідненими об'єднаннями інших країн світу.

Відмінною рисою фізичної рекреації у зарубіжних країнах у зазначений період стало збільшення уваги з боку держав та урядових органів до проблем її функціонування.

Перш за все, це проявилось у законодавчому регулюванні політики держав у сфері оздоровчо-фізкультурної діяльності населення. У конституціях більшості країн Західної Європи, які були прийняті після 1970-х років

декларується право громадян на заняття спортивно-рекреаційною діяльністю [7.9].

Так, у конституції Греції (прийнята у 1975 р., ст. 19, п. 9) визначено: «... що спорт знаходиться під захистом і наглядом держави. Держава виділяє дотації і контролює всі види спортивних організацій у межах, визначених законом».

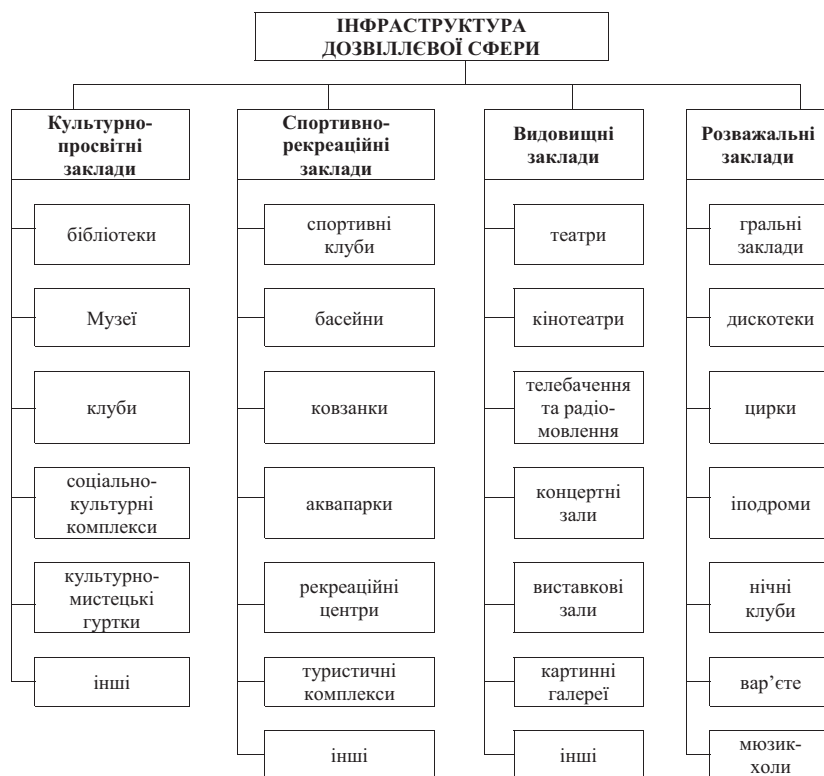
В конституції Португалії (прийнята у 1976 р. ст. 79) вказано, що «Держава визначає право громадян на заняття фізичною культурою і спортом, як один із засобів самовиявлення людини і зобов'язується розвивати, стимулювати і спрямовувати таку діяльність і збільшувати її масштаби» [6].

Конституція Іспанії (1979 рік прийняття, ст. 43) містить вимоги, про те що державні організації повинні активно сприяти розвитку сфер охорони здоров'я, фізичного виховання і спорту.

В основі реалізації завдань оздоровлення населення різних країн було створення системи програм як державного, так і муніципального рівня.

Так, розвитком фізичної ре-





**Рис. 2. Основні об'єкти сфери дозвілля і рекреації зарубіжних країн**

креації у Фінляндії опікуються державні установи (Міністерство освіти), губернські і муніципальні спортивні ради, а також Фінська асоціація «Спорт для всіх»; Фінська центральна спортивна федерація, Робітничий спортивний союз і Консультативний комітет зі спорту для спеціальних груп населення [9].

Оздоровча національна програма Фінляндії є складовою частиною програми Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я «Здоров'я для всіх». Національна фінська програма була опублікована у 1986 році і стала першою програмою у межах вказаного проекту ВООЗ. Науковою основою програми «Здоров'я для всіх» є її багатогалузева спрямованість. Складовою цієї програми є розвиток активного відпочинку і спорту для всіх у країні.

У 1990-х роках у Фінляндії реалізовувались програми «Фін-

ляндія в русі», «Фітнес для життя» з метою надання громадянам різноманітних спортивно-рекреаційних послуг, а також – профілактики типових для цієї країни захворювань: респіраторних, серцево-судинних та опорно-рухового апарату.

Із 2006 року фінською асоціацією спорту для всіх впроваджена програма «Рухайся 30», мета якої – поширення щоденних 30-хвилинних занять фізичними вправами і реалізація потреби людей у спілкуванні [9]. У Фінляндії нараховується близько 6800 діючих фізкультурних і спортивних клубів, членами яких є 25% населення країни. Водночас до занять у клубах залучаються не тільки їхні члени, а і всі бажаючі. Так, М.В. Дутчак (2009) зауважує, що за деякими оцінками зазначені клуби охоплюють своєю діяльністю дві третини населення країни. Діти і молодь захоплюються фут-

болом, лижним спортом, хокеєм із шайбою, плаванням, легкою атлетикою, ковзанярським спортом, велоспортом, гімнастикою та ходьбою. Більшість дорослого населення займається фізичними вправами самостійно або у неформальних об'єднаннях без певного плану, найчастіше з метою відпочинку. Вони віддають перевагу традиційним видам рухової активності – ходьбі, велоспорту, лижам, ковзанам, плаванню та бігу. В оздоровчих клубах пропонують такі види фізичної рекреації – гімнастика, футбол, волейбол, спортивне орієнтування. Також дуже поширеними демократичними видами активного відпочинку у Фінляндії є плавання, риболовля, прогулянки і збирання грибів, ягід у лісі.

У Західній Німеччині прагнення залучення населення до занять фізичними вправами позначилося ще в кінці 1950-х – початку 1960-х років, коли Німецький спортивний союз висунув програму, названу «Другий шлях», що означало «інше, відмінне від традиційного, відношення до спорту». Програма здійснювалась клубами та асоціаціями, що входили до складу Німецького спортивного союзу. «Другий шлях» передбачав залучення населення до занять фізичними вправами, подорожей за місто, участі у різноманітних спортивних змаганнях за нестандартними програмами.

Після об'єднання Німеччини у межах реалізації програми «Золотий план Сходу», що передбачала модернізацію інфраструктури для масового активного відпочинку населення нових федеральних земель, у 1999-2003 рр. з центрального бюджету було виділено 52,1 млн євро.

З 2002 р. Німецький спортивний союз розпочав реалізацію загальнонаціональної компанії «Спорт робить Німеччину кращою», яка включає такі соціальні проекти: «Спорт за здоров'я»; «Родина і спорт»; «Спорт проти



насилюства» [9].

Робота щодо залучення населення до занять рекреаційною діяльністю мала результати. Якщо у 1960 р. фізичною культурою займалось до 18% дорослого населення, то у 1974 р. вже 37%, а у 1990 – 62% [22]. Найпопулярнішими видами рухової активності в Німеччині є плавання, оздоровча ходьба, оздоровчий біг, велоспорт, фітнес, боулінг, футбол, теніс, спортивні танці, туристичні прогулянки.

У більшості країн спортивні заняття на дозвіллі спрямовані на задоволення потреб людини у вільному виборі видів такої діяльності, в активному відпочинку, у прагненні до фізичного удосконалення та зміцненні власного здоров'я, у пошуку середовища для спілкування.

Натомість в Японії основними мотивами до занять спортом у вільний час є відновлення працездатності, самоствердження, самовдосконалення. Поняття «спорт» відоме в країні лише з 1868 року, що пов'язано з виходом Японії з феодальної самоізоляції та перенесенням у японську культуру західних традицій. До цього часу фізичними вправами займалися переважно самураї та борці сумо.

Після Другої світової війни значного поширення набувають спортивні клуби, що поступово переходять у підпорядкування торгових і промислових фірм. Згодом в Японії формується «корпоративний спорт», що спричиняє появу бейсбольних, волейбольних, хокейних, футбольних асоціацій та ліг. Головним завданням спортивних клубів на підприємствах і корпораціях стає не тільки зміцнення здоров'я робітників, але і розвиток командного духу працівників фірми, спілкування, зміцнення «сімейних» основ менеджменту [24].

З середини ХХ ст. в країні культивуються такі види спорту, як: бейсбол, сумо, футбол, гольф,

боулінг, бокс, теніс, реслінг. З 90-х років ХХ ст. японці надають перевагу футболу, плаванню, грі в теніс, внаслідок чого будуються численні спортивні комплекси. Дуже популярними в Японії є національні види рухової активності – карате, дзюдо, кендо, айкідо, кюдо та ін. Так, у країні нараховується більше 10 тисяч додзю (тренувальних залів для дзюдо).

Спрямованість спортивної політики в Японії визначається гаслом: «Спорт для кожного, в будь-який час та всюди». За впровадження такої політики відповідає загалом 12 міністрів та відомств у співпраці з громадськими організаціями [6].

За сумою всіх рівнів залучення населення до оздоровчо-спортивної діяльності у 2004 р. показник в Японії становив 73%. Серед найбільш масових заходів зі спорту для всіх виділяють День виклику, Національний фестиваль спорту і рекреації, Національний фестиваль здоров'я та День ходьби.

Програми «Спорту для всіх» у системі виробництва також добре розвинуті у США і Канаді, які мають низку переваг. Кількість учасників таких програм зазвичай у 3-4 рази перевищує кількість тих, хто займається фізичними вправами за місцем проживання. Більше того, на виробництві ці програми активізують суспільний інтерес до проблем здоров'я.

У США організація рекреативної діяльності концентрується також навколо навчальних установ (шкіл, коледжів, університетів). Американці серед видів рухової активності віддають перевагу грі в гольф, теніс, більярду, фітнесу.

Серед багатьох оздоровчих програм, які функціонують у США, особливо вирізняється тенденція до «спеціалізації» програм, які орієнтовані на певну вікову групу, категорію населення, людей з порушеннями здоров'я (програма з оздоровлення дітей в США, програма для людей з

проблемами розумового розвитку «Спеціал Олімпік» та ін.).

У Канаді на початку 1970-х років організація «Фітнес Канади», яку фінансував уряд, реалізувала програму «Залучення – дія», що сприяла усвідомленню канадцами позитивного впливу спорту для всіх і спонукала багатьох з них до рухової активності.

Важливу роль в активізації розвитку спорту для всіх у Канаді відіграли Національна декларація з рекреації, прийнята у 1987 р., та урядовий документ 1996 р. «Рухова активність: план діяльності». У 2001 році було розроблено Стратегію розвитку спорту в Канаді до 2012 р., яка передбачає формування динамічного спортивного середовища, в межах якого всі канадці матимуть змогу займатися спортом відповідно до своїх інтересів та можливостей. Крім того, для громадян Канади та їх дітей встановлено податкові заохочення до рухової активності.

Найпопулярнішими видами фізичної активності серед канадців є хокей із шайбою, гольф та бейсбол, волейбол, лижні види спорту, плавання та їзда на велосипеді.

Спортивні клуби, добровільні об'єднання та асоціації, культурно-спортивні комплекси, збагачують форми своєї діяльності, працюючи у вихідні, свята, відпускний період, впливаючи при цьому на життя особистості, її соціальну поведінку та здоров'я. Наприклад, наприкінці 90-х років ХХ ст. в Австралії набуває розвитку програма «Активна Австралія». Її ініціаторами були департаменти охорони здоров'я, спорту та рекреації; департамент у справах сім'ї; австралійська спортивна комісія. Основне завдання програми – змінити ставлення населення країни до фізичної активності, покращити якість спортивно-оздоровчих та культурно-спортивних послуг, розкрити і розвинути фізичний потенціал особистості. Цільовою



аудиторією програми стали люди віком від 25 до 60 років, зацікавлені в тому, щоб бути активнішими і мати максимальну користь для здоров'я за допомогою фізичної культури і спорту.

В реалізації проекту беруть участь урядові та неурядові структури, що працюють в таких напрямках: спорт, рекреація в громаді, фітнес, рекреація на свіжому повітрі, охорона здоров'я, місцеве самоуправління.

Найбільш популярними видами рухової активності є плавання, віндсерфінг, гольф, оздоровча ходьба, оздоровчий біг, фітнес-програми, рибальство, туристичні прогулянки.

На місцевому рівні завдання фізкультурно-рекреативного руху у деяких країнах вирішуються цільовими оздоровчими муніципальними програмами. Функціонування однієї з таких програм можна розглянути на прикладі Лондона.

Стратегія міського управління в Лондоні здійснюється 33 окремими муніципалітетами, які мають автономну політику і бюджет. До регіональної ради «Лондонський спорт» входять представники місцевої влади (вони частково надають кошти для розвитку спорту), місцевих спортивних рад, провідних спортивних органів і клубів. Регіональні влади у теперішньому вигляді існують з 1976 року, їх початковим завданням була розробка довготривалих програм розвитку «Спорту для всіх» [3].

У 1988 р. в Англії були прийняті два важливих законодавчих акти. Згідно з першим кожний муніципалітет повинен взяти на себе управління спортивним спорудами, які знаходяться на його території; тобто заключати контракти щодо їх використання. Таким чином, місцева влада зберігає за собою право керувати ціноутворенням оздоровчих послуг.

Інший законодавчий акт – реформи системи освіти 1988 року

– надає право кожній школі керувати власними фінансами, ресурсами і спортивними спорудами.

Одним із важливих пунктів Лондонської муніципальної програми є забезпечення умов здійснення рекреаційної діяльності для членів суспільства, які недостатньо залучені до фізкультурно-оздоровчої діяльності (жінки, проблемна молодь, етнічні меншини, інваліди).

Дослідження у сфері активного відпочинку, які були проведені в Англії на початку 2000-х років, дозволяють дійти висновку, що саме «місцевий підхід» є найбільш ефективним до залучення занять фізичними вправами проблемних у соціальному відношенні груп. Цікавим є досвід використання спортивного та рекреаційного потенціалу дозвілленої сфери для вирішення проблем безпритульності.

Найпопулярнішими видами активного відпочинку серед англійців є плавання, рибальство, веслування, футбол, більярд.

Отже, спортивно-оздоровчі заходи набули значної популярності серед зарубіжної громадськості. На сучасному етапі фізкультурно-оздоровча робота є провідним напрямом дозвілленої та рекреаційної діяльності парків, клубів, культурно-спортивних комплексів, рекреаційних закладів та інших об'єктів індустрії дозвілля (рис. 2).

Сфера дозвілля зарубіжних країн охоплює: готельне господарство (готелі, мотелі, туристичні та спортивні бази, центри відпочинку); заклади культурного відпочинку (кінотеатри, театри, оркестри, хореографічні студії, мистецькі школи, концертні установи); розважальні й видовищні заклади (цирки, ярмарки, карнавали, парки відпочинку, гральні заклади, нічні клуби, казино); заклади активного відпочинку (спортивні клуби різних видів, більярдні салони, майданчики для гри в гольф, басейни, іподроми,

ковзанки, треки); клуби-ресторани, кафе-клуби; сімейні рекреаційні комплекси та центри дозвілля; державні зони відпочинку та історико-культурні місця (рис. 2.).

**Висновки.** Отже, у структурі дозвілля фізкультурно-оздоровча діяльність має низку специфічних ознак: підкреслено оздоровчий характер; врахування різноманітності умов життя та потреб соціально-демографічних груп; оптимальне поєднання різних видів рухової активності; демократичність форм фізкультурно-оздоровчої роботи; необов'язковість систематичного відвідування спортивних закладів; доступність спортивних центрів, майданчиків та павільйонів.

### Література

1. Андреева О.В. Фізична рекреація різних груп населення: [монографія] / О.В. Андреева. – К.:ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 280 с.
2. Безверхня Г. Фактори, що впливають на вибір видів дозвілля людини / Г.В. Безверхня // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 2-3. – С. 56-60.
3. Булатова М.М. Европейский опыт: уроки и ориентиры / М.М. Булатова // Спортивная медицина – 2007. – № 1. – С. 3-10.
4. Гоглюватая Н.О. Программирование физкультурно-оздоровительных занятий аквафитнесом с женщинами первого зрелого возраста: автореф. дис...канд. наук по физ. восп и спорту: 24.00.02 / М.О. Гоглюватая. – Киев, 2007. – 20с.
5. Губарева А.С. Развитие педагогических технологий в оздоровительных видах гимнастики: автореф. дис... канд. пед.наук / А.С. Губарева – Киев, 2001. – 20 с.
6. Гуськов С. Спорт и закон / С.И. Гуськов // Спорт за рубе-



- жом. – 1990. – №16. – С.12-15.
7. Гуськов С.И. Государство и спорт / С.И. Гуськов. – М., 1996. – 176 с.
  8. Гуськов С.И. Переход к рыночной экономике и развитие физической культуры и спорта / С.И. Гуськов // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 2. – С.11-15.
  9. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті: напрями та технології діяльності міжнародних організацій / М.В. Дутчак // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 1. – С.8-16.
  10. Жданова О.М. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму / О.М. Жданова, А.М. Тучак, В.І. Поляковський, І.В. Котова. – Луцьк: Вежа, 2000. – 248 с.
  11. Круцевич Т.Ю. Історія розвитку фізичної рекреації: навч. посіб. / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, С.Б. Пангелов. – К.: Академвидав, 2013. – 160 с.
  12. Лядська О.Ю. Організаційно-методичні основи оздоровчого тренування з футболом жінок першого зрілого віку: автореф. ...канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / О.Ю. Лядська. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.
  13. Павлова Ю. Оздоровчо-рекреаційні технології та якість життя людини: монографія / Ю. Павлова. – Львів: ЛДУФК, 2016. – 356с.
  14. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав., 2010. – 248 с.
  15. Пангелов С. Виникнення і розвиток рекреаційних організацій на межі XIX-XX століть / С.Б. Пангелов // Молода спортивна наука України: зб.наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 14: У 4-х Т. – Л., 2010. – Т.4. – С. 137-142.
  16. Пангелов С. Особливості використання вільного часу населення України / С.Б.Пангелов // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ.пед.ун-т імені Григорія Сковороди»: Зб.наук. праць – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2011. – Вип. 2. – С. 367-370.
  17. Пангелов С. Сільській туризм як окрема форма рекреаційної діяльності / С.Б. Пангелов // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ.пед.ун-т імені Григорія Сковороди»: [наук.-теор. збірник]. – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. – С. 199-201.
  18. Пангелов С. Соціально-економічні умови і тенденції розвитку форм активного дозвілля людини у рабовласницькому суспільстві / С.Б. Пангелова // Матеріали І Всеук.-практ. Інтернет-конференції «Український науково-інтелектуальний простір: реалії та перспективи розвитку»: зб.наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 166-171.
  19. Пангелов С. Фактори впливу на рекреаційну активність населення / С.Б. Пангелов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 1. – С. 12-19.
  20. Пангелов С. Характерні риси і передумови розвитку форм активного дозвілля людини у період Середніх віків (V-XVII ст.) / С.Б. Пангелов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2009. – № 2-3. – С.89-93.
  21. Пангелов С.Б. Формування передумов виникнення фізичної рекреації як форми дозвілля людини у первісному суспільстві / С.Б. Пангелов // Молода спортивна наука України: Зб.наук. праць у галузі фізичної культури та спорту. – Вип. 13: У 4-х Т. – Львів: НВФ «Українські технології», 2009. – Т.4. – С. 138-143.
  22. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури: [навч.посібн.] / Н.Є. Пангелова. – 2-е вид. (доповн. і переробл.). – К.: Освіта України, 2010. – 294 с.
  23. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури: Навчальний посібник / Н.Є. Пангелова. – Київ: Освіта України, 2007. – 288 с.
  24. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: [підручник] / І.В. Петрова. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
  25. Приступа Є. Рекреація як соціально-культурне явище, різновид і результат діяльності / Є. Приступа, А.Жепка, В. Лара. – Режим доступу: WWW.nbuv. доб. na/e-journals/SNUJ2008-3/08 penroa/pdf/
  26. Приступа Є.Н. Концепція вільного часу людини як важливої категорії рекреації / Є.Н. Приступа // Спорт. Наука України. – 2008. – № 5 (20). – С. 9-22.
  27. Рожков П. Концептуальные основы развития физической культуры и спорта в России и «Спорта для всех» / П. Рожков // Четвертый Міжнар. наук. конгрес. «Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації, спортивної медицини та реабілітації»: тези доп. – К.: Олімп. л-ра, 2000. – С. 507.
  28. Хоули Э. Руководство инструктора оздоровительного фитнеса / Э.Хоули, Б.Френкс. – К.: Олимп. л-ра, 2004. – 376 с.

